

תהילים כח 6-9 ב המבנה הקדקודי

תקציר

מזמור כח הוא מזמור-תפילה של מי שנתון בסכנה ע"י אויביו הרשעים, שאינם מכירים באל (5).

המשורר מתפלל לאלוהיו, ולאחר שתפילתו נשמעת, הוא פוצח בשיר (שאולי הושר בבית המקדש בקהל, ולכן – האני הפרטי), ההופך לשיר לאומי, המתאים לליטורגיה הישראלית.

לדעת חוקרים רבים, מורכב המזמור משניים או משלושה חלקים, שפס' 6-9 מהווים חלק נפרד.

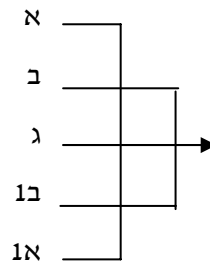
המבנה הקדקודי, המורכב מפסוקים אלה, מעיד, כי פסוקים אלה אכן מהווים בו יחידה אחת.

ההקבלה בין איברי המבנה היא מילולית, כאשר המילים המקבילות הן זהות: בָּרוּךְ – בָּרוּךְ, עֲזֵי-עֲזֵי.

בשיא המבנה נמצא את הרעיון המרכזי: המשורר מודה לה'.

מוטיב 'הַלְלִי' זה מופיע אף בשיאם של שני מבנים נוספים במזמורי-תהילים: נו 4-5; עא 16-18.

המבנה הקדקודי הוא דגם מפותח של הכיזמוס. זהו מבנה כיאסטי משוכלל, רב-איברים, בעל קדקוד במרכזו, ושאר איבריו פרושים משני צדיו בהקבלה, בסדר הפוך: המחבר מסיים אפוא את דבריו במה שהתחיל, כדוגמת:

מילות מפתח: תפילה; מזמור; יחידה ספרותית; עוז; בָּרוּךְ.

דגם זה רווח בסיפורת המקראית¹ של נביאים ראשונים² וגם בשלל סוגות ספרותיות: שירה,³ נבואה,⁴ חוק ורשימת-יחס. הוא מתבטא גם בספרויות אחרות במזרח הקדום ובאגן הים התיכון.⁵ לדגם יש קריטריונים קבועים – בעיקר חזרה על ביטויים (במיוחד כאלה החוזרים רק בצלעות המקבילות, ולא בשאר איבריו של הדגם). רבים מן החוקרים שטיפלו בדגם – טיפולם לא היה שיטתי. הם בראו דוגמאות מדוגמאות שונות. לרוב גילו את הדגם ביחידות ספרותיות ארוכות, אשר חילקו אותן לאיברים מקבילים בשרירות-לב, איברים, שכפו עליהם הגדרות, היוצרות תקבולת מזויפת. מניתוח מדוקדק עולה, כי זיהוי מבנים קדקודיים חייב להיות מבוסס על הקבלת מילים זהות או ניגודיות וללא דילוגים.⁶

העיסוק במבנים קדקודיים הוא בתחום הסגנוני-ספרותי: המספר או המשורר המקראי⁷ נוקט דגם קדקודי, כאשר יש בו כדי לשרת את מטרותיו.

בדומה לסונטה – כך גם הדגם הקדקודי: מי שבוחר להשתעבד לו – עושה זאת רק משום שהוא הולם את כוונת-הדברים ורוחם. סופרים ומשוררים, שבחרו לעצב את דברי הדמויות ואת דברי המספר או המשורר בדפוסיו של דגם זה – עשו כן, כי לדעתם אין טוב מדגם זה – כדי לבטא את כוונת הדברים וטעמם.

מחקר המבנים הקדקודיים בנביאים ראשונים – מלמד, באילו תחומים במיוחד משרת הדגם את היוצר: צו – וביצועו; פעולה – ותוצאותיה; דברי-נויפה; בקשה – תפילה – הצעה. הדגם והכרת "ספר הדקדוק" שלו – מעשירים את ידיעותינו על אמנות-הרטוריקה שבמקרא.

הדגם הקדקודי מיוסד על תופעת החזרה (תופעה רווחת בספרות המזרח הקדום, וכן – בספרות-המקרא). בעלי הדגם נוקטים לרוב חזרה מגוונת (ולא חזרה מילולית), והקורא, המבחין בשינויים שבין הדברים לבין החזרה עליהם, יכול לעמוד על כוונת-הדברים ועל אופיין של הדמויות.

ממחקר המבנים הקדקודיים בנביאים ראשונים – עולה, שקדקוד המבנה אינו (בניגוד לצפוי) זהה תמיד עם שיאו הרעיוני: לעתים השיא הוא דווקא ברישא ובסיפא של המבנה, בעוד שנקודת התווך מנוצלת כדי להמחיש את המרחק הגדול – ברעיון ובהלך-רוחן של הדמויות – שעבר בין הפתיחה לסיום.⁸

1. בין שלל המחקרים בנושא נזכיר את הבאים: N.W. Lund, 'The Presence of Chiasmus in the O.T.', *AJSL*, 46 (1930), pp. 104-126; י"ת רדאי, 'על הכיזום בסיפור המקראי', **בית מקרא**, כ-כא (תשכ"ד), עמ' 48-72; י"ת רדאי, 'שמות פרק ב', י' הוכרמן, מ' להב וצ' צמריון (עורכים), **ספר יעקב גיל**, ירושלים תשל"ט, עמ' 241-245; J.P. Fokkelman, *Narrative Art in Genesis*, Assen 1975; עמ' 244-251.
2. J.P. Fokkelman, *Narrative Art and Poetry in the books of Samuel*, Assen 1981-1993; R.L. Cohn, 'Form and Perspective in II Kings 5', *VT*, 33 (1983), pp. 171-184.
3. W.G.E. Watson, 'Chiastic Patterns in Biblical Hebrew Poetry', J.W. (ed.), *Chiasmus in Antiquity*, Hildesheim 1981, pp. 118-168.
4. ראו מ' וייס, פירוש על ספר עמוס, ירושלים תשנ"ב, עמ' 136, 140.
5. ראו נ' קלאוס, 'מבנים קדקודיים בנביאים ראשונים', עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ד. וכן: N. Klaus, *Pivot Patterns in the Former Prophets* (JSOTS, 247), Sheffield 1999.
6. השו: W.G.E. Watson, *Classical Hebrew Poetry* (JSOTS, 26), Sheffield 1984, p. 137; עמ' 40, 218, 1994.
7. ראו מבנה קדקודי במזמור יב 4, ב-5; ווטסון (לעיל הערה 3), עמ' 131; קלאוס, *Pivot* (לעיל הערה 5), עמ' 233-237.
8. השו למשל: שמ"א ג 17; מל"ב ה 18; יט 15-19.

עוד עולה, כי תופעת "צמד-המילים", המופרת בעיקר משירת-המקרא, כאשר מילה אחת מופיעה בצלע הראשונה של הכתוב השירי, ובת-זוגה הקבועה מופיעה בצלע השנייה – רווחת גם בדגם הקדקודי: כאשר מופיעה מילה אחת של המבנה, תופיע בת-הזוג באיבר המקביל לו.⁹ העולה מבדיקה זו מחזק את הרושם,¹⁰ שהבחנה בין שירה לפרוזה היא מלאכותית במידה רבה, וכי תחבולות ספרותיות הנהוגות בשירה, נוהגות באותה מידה גם בסיפורת המקראית.

במאמרנו ננתח את המבנה הקדקודי בתהלים כח 6-9.

מזמור כח הוא תפילה של מי שנתון בסכנה בגלל אויבים רשעים, הטומנים לו פח ומנסים ללכודו. אלה מוצגים – כמי שאינם מכירים באל (פס' 5), ככופרים. המתפלל מבקש מה', שיצילו וישלם לרשעים הבוגדים כגמולם. הדברים אמורים בלשון יחיד. אף כאן, כמו במזמורים אחרים, היחיד פונה אל האל במקדש (פס' 2), ולאחר שתפילתו נשמעת, הוא פוצח בשיר, שאף הוא, יש להניח, הושר במקדש,¹¹ אולי בקרב הקהל, כפי שעולה מהמלים: "הושיעה את-עמך, וברך את נחלתך" (פס' 9).

התפילה במזמור מלווה בשיר-תודה, לאחר שהתפילה נענתה. נקודת-המעבר מהתפילה אל השיר היא בפס' 6 (שם נפתח המבנה הקדקודי), ושם מכריז המתפלל, כי שמע האל את קול תחנוניו.¹² לאחר הבעת ביטחונו באל ובישועתו (פס' 7-8) – מבקש המתפלל ישועה בעתיד (פס' 9), וזו דרך רגילה של המתפללים, שמודים על העבר ומבקשים ישועה גם לעתיד.¹³

מבנה המזמור

חלוקת מזמורנו אינה אחידה. יש המחלקים מזמורנו לשני חלקים: 1-5; 6-9.¹⁴

לעומתם, יש המחלקים את המזמור באופן מפורט יותר ורואים במזמור שלושה חלקים:¹⁵

9. וראו במחקרנו (לעיל הערה 5), עמ' 221-229, והשוו לדוגמה: 'רחץ-טבל' החזרות במל"ב ה' 10, 14 ובאיוב ט' 30-31: 'רדף-דלק', החזרות בשמ"א יז 52-53 וביש"ה 11.
10. ראו בספרו של קוגל: J. Kugel, *The Idea of Biblical Poetry: Parallelism and its History*, New Haven and London 1981.
11. ראו מ' מלול, 'תהלים כ"ח', ב"מ סרנה (עורך), *תהלים א'* (עולם התנ"ך), תל-אביב 1995.
12. השוו לעניין זה את "עֲנִיתִנִי" בתה' כב 22.
13. השוו ע' חכם, *פירוש לספר תהלים*, ירושלים תשמ"א. ועיינו מזמורים ט-י.
14. ראו: D.B. Duhm, *Die Psalmen*, Leipzig und Tübingen 1899.
- C.A. Briggs, *A Critical and exegetical Commentary on the Book of Psalms* (I.C.C.), Edinburgh 1960.
- צ"פ חיות, *ספר תהלים*, ז'יטומיר תרס"ג.
- M. Dahood, *Psalms 1-50*, (A.B.) New-York 1965.
- A.A. Anderson, *Psalms*, The New Century Bible, London 1972.
- P.C. Craigie, *Psalms 1-50*, (W.B.C.) Texas 1983.
15. חכם ומלול בפירושיהם (לעיל הערות 13 ו-11).

שנתון "JLe" – תשס"ט – כרך י"ד

2-1 – בקשת המתפלל שתפילתו תתקבל

5-3 – תוכן תפילתו כנגד אויביו

9-6 – שיר הלל והודיה לאל

7-6 – שיר הודיה

ואת החלק השלישי (9-6) מחלקים שוב: ¹⁶

9-8 – תפילה למען המשיח והעם.

יש הרואים בשני הפסוקים האחרונים (9-8) תוספת, ¹⁷ שאינה עולה בקנה אחד עם רוח המזמור כולו, ¹⁸ באשר החלק הראשון במזמור הוא שיר-תפילה בעת צרה, ונספח אליו השיר השני בשעת עבודת-המקדש של המתפלל, שניצל מצרתו, והוא שיר-תודה על תשועת-ה'. "ויען שזימר במקדש בקהל-עם, נְדַבֵּר בו גם מהעם ומהמשיח". ¹⁹

לדעת אחרים, כשהתקבל המזמור לעבודת-הפולחן, נוספו פסוקים אלה כתוספת ליטורגית, כדי שיתאים לתפילה. ²⁰

אין מענייננו במאמר זה לדון בשאלה, אם פס' 9-8 מקוריים למזמור אם לאו. ראינו כבר מזמורים רבים בספר תהילים, שבהם המוטיב האישי והלאומי נכרכו יחדיו. ²¹ ייתכן, שגם כאן, כי ביסודו – המזמור שלפנינו הוא תפילת-יחיד, וכשהושר בבית-המקדש (ראו פס' 2: "בנשאי יְדֵי אל-דביר קדשך"), נהפך היאני הפרטי שלו ליאני לאומי, ובאה בקשה על המלך (= "משיח") ועל העם ("הושיעה את-עמך").

המבנה הקדקודי שלפנינו מעיד, כי פס' 9-6 מהווים יחידה שלמה בפני עצמה, באשר מבנה קדקודי מהווה יחידה ספרותית, הנתחמת על-ידי ביטויים חוזרים, סגנון או מבנה, אלמנטים, החוזרים על עצמם על-פי חוקיות גלויה לעין. ²² המודעות לקיומו של הדגם – מסייעת באיתור ראשיתה של היחידה הספרותית וסיומה – במיוחד במקומות שנויים במחלוקת החוקרים, כמו במבנה שלפנינו, ובהבנת משמעותה. ²³ בחינת המבנה של יחידה ספרותית הבנויה קדקודית – יש

D.R. Kittel, *Die Psalmen*, Leipzig 1929.

16. ראו:

H. Gunkel, *Die Psalmen*⁵, Göttingen 1968.

W.O.E. Oesterley, *The Psalms*, London 1962.

M. Bittenwieser, *The Psalms*, New York 1969.

Es. Gerstenberger, *Psalms 2: the Forms of the O.T. Literature*, Michigan 1988.

H.J. Kraus, *Psalms: A Commentary*, Augsburg-Minneapolis 1989.

א' פולק, *על הסתומות במזמור: פרוש על ספר תהילים*, ירושלים תשנ"א.

17. השו"ח"א גינזברג, *כתבי אוגריט*, ירושלים תרצ"ו, עמ' 130. הוא טוען, כי במזמורנו – כמו במזמורים יד, כה, כט, לד – באה בסוף ברכה לאומית, כתוספת למזמור המקורי.

18. ראו אוסטרלי (לעיל הערה 16).

19. ראו חיות בפירושו (לעיל הערה 14).

20. כך בריגס, אוסטרלי ודאהוד (לעיל הערות 14 ו-16).

21. השו"ח קרייגי (לעיל הערה 14). וראו מזמורים מסוג זה בהערה 17, וכן – מזמור נו.

22. השו"ש גלנדר, 'היחסים בין אמצעי עיצוב ובין הנושא הרעיוני: האידיאולוגיה התיאולוגית-מלכותית שבשם"ב א-ח', עבודת דוקטור, אוניברסיטת תל-אביב, תשמ"ג, עמ' 28. והשוו קלאוס, Pivot (לעיל הערה 5), עמ' 245-248.

23. השו"י זקוביץ, *על שלושה ועל ארבעה*, ירושלים תשל"ט, עמ' 31.

בה תרומה חשובה לקביעת גבולותיה ולזיהוי נקודת-השיא שלה, כפי שנראה ביחידה שלפנינו. נדמה, כי המבנה הקדקודי תואם את חלוקת המזמור, ולפיכך פס' 6-9 מהווים יחידה. אנו נדון במבנה, כפי שהוא לפנינו. אין לנו אלא את אשר עינינו רואות: היצירה כפי שהיא בכתובים. נתייחס בכובד-ראש לכל תיבה, לסדר-התיבות ולצירופיהן, לתיבות נרדפות, למבנה כל משפט ולמבנה הקדקודי כולו.²⁴ לפני ניתוח המבנה – עלינו להעיר על חלוקת האיברים המרכיבים אותו.

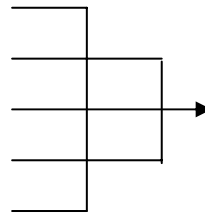
במבנה הקדקודי שלפנינו – האיברים הם ארוכים יחסית ומורכבים מפסוקים שלמים, וליתר דיוק: משתי צלעות החרוז, בעוד שבמבנים קדקודיים אחרים בס' תהלים מצינו, כי איבר הוא לעתים חלק מחרוזת²⁵ או צלע אחת בחרוז (פסוק).²⁶ יכולה להישאל השאלה, אם אין החלוקה כאן מלאכותית, והיא באה אך ורק כדי ליצור מבנה קדקודי.

במבנה קדקודי מוצאים אנו הקבלה ברורה בין המשפטים ובין המלים באיברים המקבילים, הניצבים משני צדיו של שיא המבנה. קביעת קטע כמבנה קדקודי – תלויה אפוא בתיחום האיברים. אפשר להיעזר בטעמי-המקרא ולמצוא איברים המסתיימים בקיסרים (סילוק, אתנחתא) או במלכים (זקף וסגול – לדוגמה), ואפשר אף לחלק לפי אמת-מידה אחרת ולהתעלם מטעמי-המקרא. ממחקרנו²⁷ עולה, כי אין סימן-היכר אחד לאיברי המבנה. הסופר (או המשורר) המקראי, כפי שעולה מדוגמאות רבות, לא היה כבול לכללים נוקשים – בבנותו את איברי המבנה הקדקודי, וחופשי היה לבנותם לפי צרכי הדגם: במשפטים קצרים או ארוכים, במשפטים פשוטים או מורכבים, ולעתים – בחלקי-משפט בלבד: נושא או מושא, המופרדים משאר חלקי המשפט ומהווים איבר.²⁸ הכול – לפי העניין. לרוב בנויים איברי המשפט המקבילים בצורה דומה מבחינת סוג המשפט והיקפו, ובמזמורנו: חרוז שני, משפט מאוחד או מורכב.

לניתוח המבנה אנו ניגשים עתה.

ניתוח מבנה הקטע

- (6) **ברוך** ה' כִּי-שָׁמַע קול תחנוני
- (7) ה' **עָזִי** ומגני בו בטח לבי ונעזרתי
ויעלז לבי ומשירי אהודנו
- (8) ה' **עֵז-לְמוֹ וּמַעֲזוֹ** ישועות משיחו הוא
- (9) הושיעה את-עמך וּ**בָרַךְ** את-נחלתך

24. השו" מ' וייס, המקרא כדמותו³, ירושלים תשמ"ז, עמ' 22, 25, 46.

25. במזמור יב 4-5. ראו קלאוס, Pivot (לעיל הערה 5), עמ' 233.

26. ראו נ' קלאוס, 'תהלים ל"ד 9-13 - המבנה הקדקודי והרקע החכמתי', בית מקרא, 47, א (תשס"ב), עמ' 71.

27. השו" קלאוס (שם), עמ' 31-32.

28. במזמור יב 4-5. השו" קלאוס, Pivot (לעיל הערה 5), עמ' 233.

ברוך ה', כי-שמע קול תחנוני

המבנה נפתח בברכה עתיקה ומקובלת, המביעה אמונה ונפוצה מאוד במקרא – בכלל, ²⁹ ובספר תהילים – בפסוק, ³⁰ ובאה בצורת המנון ³¹ בשירי-תודה והלל. זוהי, למעשה, ברכה מקוצרת במשמע: ³² "אברך את-ה' אשר יעצני" (תה' טז ז'). כאן, למעשה, היא נקודת-המפנה במזמור: לאחר התלונה – בא השבת, והצירוף: "ברוך ה'" אופייני לפתיחת בית במזמורי-תהלים: ³³ בפתיחת הודיה שבסיום מזמור-תפילה ³⁴ ובפתיחת בית, המסיים מזמור-תודה, כבמזמורנו. ³⁵

רוב היגדי השבח בלשון 'ברוך' שמצינו במזמורים – אמורים בלשון נסתר, וכינוי האל בהם הוא ה'. ³⁶ המתפלל חש שתפילתו נענתה, והוא פוצח בשיר הלל לה'. יש חוקרים, הרואים בדברים אלה – ביטוי לא להרגשה בלבד, אלא רמז לאורקולום במקדש, ³⁷ שלפיו למד המתפלל, כי תפילתו נתקבלה ברצון.

גם השימוש בגוף נסתר בפס' 6 בפנייה לה' – מחזק את ההשערה, כי לפנינו פתיחת יחידה.

נדמה, כי ביטחוננו המלא של המתפלל בה' בא לידי ביטוי בהקבלה בין הפס' 2 ל-6:

בבקשתו (2): "שמע קול תחנוני"; בהודיתו (6): "כי-שמע קול תחנוני".

באיבר האחרון, המקביל לראשון, מצינו כתוב:

הושיעה את-עמך, וברך את-נחלתך (9)

לפנינו בקשת המשורר, המשלימה את בקשתו להינקם באויביו (פס' 4-5) – במשמעות: הושיעם מאויביהם, וברך אותם במעשי-ידיהם. ³⁸ והזכיר 'הושיעה', בעבור שהזכיר, כי ה' עזו ומגנו ³⁹ (7) במשמעות – ציווי מוארך, המביע תחינה ובקשה, ⁴⁰ ולאחר שהזכיר את ה' כ"מעוז ישועות משיחו הוא" (8).

אם בתחילת המבנה מברך המתפלל את אלהינו הרי בסיומו (בגוף נוכח, כבפס' 1-5) מבקש המשורר, כי ה' יברך את נחלתו ויושיע את עמו. ⁴¹ המוטיב הלאומי מתווסף כאן למוטיב האישי,

29. בר' ט 26; שמ' יח 10; שמ"א כה 32 ועוד. גם בכתבי קומראן ובספרים החיצוניים (טוביה). השו"ב ניצן, תפילת קומראן ושירתה, ירושלים תשנ"ז, עמ' 52-55, 291.

30. לא 22, מא 14, סו 20, סח 20, 36, עב 18, פט 53, קו 48, קיח 26, קיט 12, קכד 6, קלה 21, קמד 1 ועוד.

31. ראו גונקל בפירושו (לעיל הערה 16).

32. השו"ב אנדרסון (לעיל הערה 14).

33. בפתיחת מזמור קמד 1.

34. יח 47, לא 22.

35. קכד 6. ובסיום מזמור סח 36.

36. אך בקיט 12 – לשון נוכח. הגיוון הוא תוצאה של כללי-סגנון שונים בשירת השבח לסוגיה. ראו ניצן (לעיל הערה 29), עמ' 291.

37. ראו אנדרסון (לעיל הערה 14) וקראוס (לעיל הערה 16) בפירושיהם. או "דרך נבואה" (ראב"ע, רד"ק, המאירי), ואין צורך: אמונתו של המתפלל ברורה, ואין צורך לא בנבואה ולא באורקל.

38. רד"ק.

39. ראב"ע.

40. ראו חכם בפירושו (לעיל הערה 13).

41. לשון ברכה מקבילה ללשון ישועה. וכן: "לה' הישועה על-עמך ברכתך סלה" (תה' ג 9). השו"ב חכם (שם).

כפי שמצינו במזמורים נוספים בתהלים.⁴² כיוון שהתפלל על עצמו, סיים את תפילתו בבקשה, שיושיע כל ישראל⁴³ ויברכם – בדומה לברכה, הנאמרת בדב' ז 12-16.⁴⁴ ואולי, הושרו החרוזים הללו בפי המקלה וכל העם.

ונראה, כי **נחלתך** מקבילה ל**עמך**, ואין הכוונה לארץ עצמה.⁴⁵ כך – בדב' ט 26: "והם עמך ונחלתך". ובהקבלה: "כי חלק ה' – עמנו, יעקב – חבל נחלתנו" (דב' לב 9). וייתכן לפרש 'נחלתך'- ישראל, שלקחת לך נחלה.⁴⁶ יש לציין, כי צירוף-המלים: 'עם – נחלה' מציין את עם ישראל כולו.⁴⁷ ישראל וארצם הם נחלת-ה'.⁴⁸

נדמה לנו, כי כאן עלינו להסביר, מדוע לא כללנו את הצלע השלישית בפסוק 9 ("ורעם ונשאם עד-העולם") במבנה הקדקודי, וכך קטענו את הפסוק.

ראשית, עלינו לזכור, כי החלוקה לפסוקים מאוחרת היא. ברור, כי המונדעות לקיום הדגם מסייעת באיתור ראשיתה ואחריתה של יחידה ספרותית ובהבנת משמעותה. לעתים ייתכן, כי הדגם מופיע כחלק מן היחידה הספרותית. מחברו המקורי של מזמור כלשהו יכול היה לבנות מזמור או חלקים ממנו על בסיס צורה ידועה, קונבנציונלית, כגון המבנה הקדקודי, בלא שדבר זה יחייבו להמשיך ולהשתמש באותם יסודות בשאר חלקי המזמור. כך מצינו מבנים קדקודיים נוספים במזמורי תהלים, המתחילים או נפסקים באמצע הפסוק: לה 9-ב, א, 49 נו 5-4, א, קא 8-5, א, 50 קד 10-ב, 51. כך גם מצינו דוגמאות נוספות בפרוזה המקראית.⁵² לדוגמה, פעולת הפלשתים לאחר ניצחונם על בני-ישראל מתוארת בשמואל א לא 8-10, אך רק פסוקים 9-10 כלולים במבנה הקדקודי. בכל המבנים הללו ובמבנים נוספים – אין הדבר פוגם במשהו במבנים עצמם.

באיבר השני מצינו כתוב: "ה' עזי ומגני" בו בטח לבי ונעזרתי"⁵⁵ (7).

-
42. מזמור נו, וביתר שאת ג 9: "לה' הישועה על עמך ברכתך סלה", לאחר היבט אישי לחלוטין במזמור.
 43. ר' ישעיהו מטראני, **פירוש נביאים וכתובים**, ב, ירושלים תשנ"א.
 44. השו"א אנדרסון (לעיל הערה 14).
 45. כמו "ברכו את נחלת ה'" (שמ"ב כא 3). והשוו מלול בפירושו (לעיל הערה 11).
 46. מצודת דוד, מלבי"ם, תהלים, ירושלים תשנ"ה.
 47. ראו מ' ויינפלד, **משפט וצדקה בישראל ובעמים**, ירושלים תשמ"ה, עמ' 138.
 48. ראו ש"א ליונשטאם, **מסורת יציאת מצרים בהשתלשלותה**, ירושלים תשכ"ה, עמ' 50. והשוו: שמות טו 17; דב' ד 20; ט 26; 29; שמ"א י 1; שמ"ב כ 19; מל"א ח 51, 53 ועוד.
 49. ראו נ' קלאוס, 'תהלים ל"ה: ז-ח: המבנה הקדקודי', **מועד**, טו (תשס"ה), עמ' 23-15.
 50. ראו נ' קלאוס, 'תהלים ק"א, ה-ח – המבנה הקדקודי', **מגדים**, מט (תשס"ט), עמ' 60-47.
 51. ראו נ' קלאוס, 'תהלים ק"ד 10β-18', **בית מקרא**, 48, ג (תשס"ג), עמ' 259-238.
 52. ראו קלאוס, Pivot (לעיל הערה 5), עמ' 248-245.
 53. בריגס (לעיל הערה 14) סבור, כי מלת 'ה' כאן באה להדגשה, לאחר שהזכירה כבר בפס' 6. הוא מושהו לכך את פס' א: "אליך ה' אקרא, צורי, אל תחרש ממני..." "ללא חזרת שם ה'".
 54. דאהוד (לעיל הערה 14) סבור, כי "עזי ומגני" הם "שניים שהם אחד", ('הן-דיא-דיאויין'), ופירושה: מגן חזק.
 55. דאהוד (שם) מפרש פועל זה כנפעל דנומינטיבי (שנגזר משם) מ-עז'ר באוגריתית, שפירושו: לוחם, בחור, ועניינו: חודשו נעורי – כמו ישע' מ 31; תה' קג 5; איוב לג 25. דאהוד מסתמך על גינזברג (לעיל הערה 17) (J.B.L., 57 (1938), p. 211), ואנדרסון נוטה לקבל דעה זו. אך נדמה, כי זו מפקפקת, שהרי אינה מתאימה להקשר, וסמיכות-הכתובים במזמור קיח 13-14 ("דחה דחיתני לנפל, וה' עזרני. עזי וזמרת יה, ויהי-לי לישועה", ר"ל מיד לאחר ציון – העזרה למתפלל, הוא מודה ומשבח את ה') – מחזקת את דעתנו.

המשורר מביע את ביטחונו באל בסגנון, שמצינו בנבואת ירמיהו: "ה' עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה" (טז 19). ובמקביל לתחילת המזמור: 'צוריי' (1) או 'מעוז-חיי' (כז 1) או: "אלהי, בך בטחתי" (כה 2) ולפיכך (זו, כנראה, המשמעות של הוי"ו במלה 'ונעזרתיו') עזרני ה'.⁵⁶ הרגשת-ביטחון זו היא הגורמת לו לשיר שיר-תודה לאל. דברי-המתפלל משקפים את מצב-המצוקה, שהיה שרוי בו, וממנו ניצל.⁵⁷

באיבר הרביעי, המקביל לַשֵּׁנִי, כתוב: "ה' עז-למו, ומעוז ישועות"⁵⁸ משיחו⁵⁹ הוא⁶⁰ (8).

יש הרואים בפסוק זה את תוכן שיר ההודיה, הנזכר בפסוק הקודם.⁶¹ אחרים רואים פה הרחבת ישועת היחיד – לְפָלֵל, והדבר דומה להתרחבות הפרספקטיבה מן היחיד אל הכלל, שמצינו במזמור כב 22 ואילך.⁶² הרקע הוא המקדש בירושלים, אשר בו נמצא היחיד, המהלל את האל בקהל 'ומתפלל על ישראל, שלא יִכָּךְ לבס במלחמה, ויתן להם ה' עז במלחמתם, ויגברו על אויביהם'.⁶³

אם באיבר השני במבנה היה ה' עוז ומגן **למשורר** ('עֲזִי'), הרי באיבר המקביל ה' הוא עז לעמו (וכן 'מעוז ישועות'). כנראה, זו הקריאה הנכונה של 'למוי בנה"מ'⁶⁴ (על-פי תה"ש, הפשיטא ושמונה כתבי-יד), המזכירה, כמובן, את המשפט הדומה: "ה' עז לעמו יתן" (תה"כ כט 11).⁶⁵ וייתכן לפרש 'למוי בנה"מ' – על ישראל,⁶⁶ ללא צורך בשינוי. ואולי 'למוי' – שלא פירש למי, כי הדבר ידוע וברור: ה' עז לכל הבוטחים בו.⁶⁷

נראה, כי המלה **משיחו** בצלע השנייה בפסוק מציינת את עמו של ה',⁶⁸ – כמקבילה לכתוב בצלע הראשונה, המשוחזרת. ובדומה לתקבולת: עם – משיח, שמצאנו בחבקוק: "יצאת לישע עמד, לישע את-משיחך" (ג 13). ויש המפרשים 'משיחו' – תואר למלך-ישראל,⁶⁹ והכוונה: ה' מושיע את המלך הבוטח בו.

56. יש המשמיטים את הוי"ו בפועל 'ונעזרתיו' – כך קיטל בפירושו (לעיל הערה 16).

57. השוו קראוס (לעיל הערה 16). וראו תה"ג 3-5.

58. דאהוד (שם) מפרש ישועות = מושיע, כמו במזמורים מב 6, 12; מג 5, או כריבוי של כבוד – *Pluralis Majestatis*, והכוונה – לאלהים. ההקבלה לשמות טו 2 ברורה: "עזי וחמת-יה, ויהי-לי לישועה", וראו תה"כ 2.

59. מעוז ישועות משיחו – הביטוי מזכיר את לשון: "ה' מעוז-חיי" (כז 1).

60. יש המשמיטים את המלה 'הוא' בגלל היותה גלוסה, לדעתם. ראו בריגס (לעיל הערה 14), א"ב ארליך (מקרא כפשוטו, ברלין תרנ"ט-תרס"א) ואוסטרלי (לעיל הערה 16), אך נראה, כי זו הטעמה מיוחדת: רק הוא.

61. רש"י, חכם (לעיל הערה 13).

62. השוו מלול (לעיל הערה 11).

63. רד"ק.

64. ונבלעה ע' כמו "בכו (=בעכו) אל תבכו" (מיכה א 10), ובצורה ברורה יותר של קרי וכתוב: ונשקה > ונשקעה (עמוס ח 8). השוו קיטל (שם).

65. וכן תה"סח 36 ושם"א ב 10. ושים לב לביטוי דומה: "אלהים לנו מחסה ועז" (תה"ו מו 2). השוו דאהוד (שם).

66. כך ראב"ע, מצודת דוד, מלבי"ם – (לעיל הערה 46); י' כולי, ילקוט מעם לועז, ירושלים תשכ"ז; ח"ד רבינוביץ, דעת סופרים, תהלים, ירושלים תשכ"ב.

67. ראו חכם (לעיל הערה 13).

68. ולא נראה לפרש 'משיחו' – על המשורר (דוד), שכך כינה עצמו – כדעת הפרשנות המסורתית: רש"י, ראב"ע, רד"ק, ר' ישעיהו מטראני, כולי, רבינוביץ.

69. כמו במזמורים ב 2; יח 51 (חכם (שם)). ולפיכך יש סוברים, כי המזמור נתחבר בתקופת המלוכה, וכי מזמור מלך הוא.

כפי שאמרנו קודם לכן, יש הרואים⁷⁰ בדברים אלה וידוי של כלל האנשים שניצלו (ולא רק וידוי של היחיד), אנשים, שקשורים לפולחן המלכותי.

במרכזו של המבנה הקדקודי מוצאים אנו דברים שיזכו לתיקונים ולשינויים:

ויעלו לבי ומשירי אהודנו⁷¹

על סמך הגרסה של תה"ש ופשיטא יש שהציעו לקרוא⁷² שני חרוזים אלה כך:

נעזרתי ויחלף שארי ומלבי אהודנו

לפי גישה זו, הביטוי 'ויחלף שארי' (ויש מתקנים: משירי <בשרי)⁷³ – שיעורו: ה' החיה וחיידש את בשרי,⁷⁴ אך קשה לקבל גרסה זו ולחשוב, כי היא עדיפה על נה"מ.⁷⁵

"ויעלו לבי" מקביל ל-"בטח לבי" באיבר השני.⁷⁶ הלב הוא משכן הביטחון⁷⁷ וגם משכן השמחה.⁷⁸ ושמחת-הלב היא תגובה על התשועה, אשר המתפלל זכה לה.⁷⁹ ויש המוצאים בשמחה זו שירת-הודיה לה' – בהקבלה לנאמר בצלע הבאה ('ומשירי אהודנו'), והביטוי קרוב לנאמר בשירת-חנה: "עלץ לבי בה" (שמ"א ב 1) ולנאמר בתהלים: "ויעלצו בך אֶהְבֵּי שמך" (ה 12).

לאחר שלב המשורר עלו – הוא אומר: "ומשירי אהודנו", ר"ל הבטחה לעתיד או הווה תמיד, ושיעורה: אני מודה לאל כל הזמן.⁸⁰ ויש שפירשו: אחבר שיר מיוחד להלל את האל,⁸¹ או כי המשורר יבחר אחד משיריו, או מחוץ לשירו⁸² – כדי לשיר לאל. ויש מי שקורא 'בשירי'⁸³ (תמורת 'משירי'), בהסתמך על תרגומי סומכוס והפשיטא. אך נדמה, כי יש לקבל את נה"מ: משירי – באחד משירי,⁸⁴ או לקבל את דעת דאהוד⁸⁵ הטוען, כי על פי האוגריתית היו בעברית שני שמות

-
70. ראו בוטנווייזר וקראוס (לעיל הערה 16).
71. צורה ארכאית באימפרפקט של הפעיל, ששימרה את ה' הבניין (שכרגיל נופלת: "יהורם-יורם; יהונתן-יונתן), ובדומה לכך: 'יהודוך' (מה 18), יהושיע (קטז 6). ובמשחק מלים ברור: "יהודה אתה יודוך אחיך" (ברא' מט 8). ועיינו גזניוס – W. Gesenius, *Gesenius' Hebrew Grammar*, ed. E. Kautzsch, Oxford 1963, p. 53.
72. ראו דוהם (לעיל הערה 14), גונקל ואוסטרלי (לעיל הערה 16). אוסטרלי (שם) סובר כי תה"ש הסתמך על טקסט עברי בעל נוסח 'טהור' יותר ומדויק.
73. דוהם וגונקל (שם), ולא נראה. קשה להבין, כיצד נשתנה הטקסט של נה"מ.
74. והשוו: "יחליפו כח" ביש' מ 31; מא 1. וראו פירוש בכיוון דומה של דאהוד ל'פעל' 'נעזרתי' (7).
75. השוו קראוס (לעיל הערה 16).
76. חכם ומלול (לעיל הערות 13 ו-11).
77. ראו משלי לא 11: "בטח בה לב בעלה".
78. שמ"א ב 1; תה' קה 3 ועוד.
79. מלול (לעיל הערה 11).
80. מלול (שם). ושים לב לקשר בין הכתובים: ביום ההוא יִשְׁבַּר הַשִּׁיר-הַזֶּה. עיר עַז-לִנּוּ יִשׁוּעָה ישית חומות וחל (יש' כו 1) ויעלו לבי ומשירי אהודנו ה' עז למו ומעוז ישועות משיחו הוא (8-7).
81. חכם (לעיל הערה 13).
82. B.D.B.: על אתר. (W. Gesenius, *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, eds. C.A. Briggs, S.R. Driver and F. Brown, Oxford 1906).
83. ראו ראב"ע וכן גלסטון: A. Gelston, 'A Note on the Text of Psalm 28, 7b', V.T., 25 (1975), pp. 214-216.
84. לפנינו כאן – חילופי העיצורים השפתיים מ-ב. רש"י: לפי"ז יש כאן מ' פרטיטיבית.

מקבילים: שיר = משר. או אז הכוונה בכתובנו היא: (באשר) משירי... ציון המושא, המקדים את הפועל. שימוש הרגיל בתהילים⁸⁶ כמו: "שירו לנו משיר ציון" (קלז 3).

לסיכום: המבנה שלפנינו מורכב מחלקו השני של מזמור כח, פס' 6-9, אשר בו מביע המשורר את ביטחונו בה' ושר לו שיר-תודה, לאחר שהיה נתון בסכנה מאויביו. לאחר שהוא חש, כי ה' מושיעו, הוא מברך את האל ומודה לו. דברים אלה מובאים-מובעים במבנה קדקודי.

בתחילת המבנה ובסיומו מבקש המשורר **לברך**:

באיבר א' הוא מברך את ה': "ברוך ה' כי-שמע קול תחנוני"

ובאיבר האחרון מבקש המשורר מה': "וברך את-נחלתך (עמך)".

באיברים ב' ו-ד' שוב בא לידי ביטוי הפן האישי והפן הלאומי, הכרוכים יחדיו ביחידה הספרותית שלפנינו. לפי איבר ב' – ה' הוא עזר ומגנו של המשורר. לפי איבר ד', ה' הוא עזר למו (=לעמו) ומעוז למלכו (=משיחו).⁸⁷ לשם הידוק הקשר של איברי-המבנה נדרש המשורר למלים בעלות שורש זהה באיברים ד'-ה': ישועות – הושיעה, ובמלה זהה – לְפִי – באיברים ב' ו-ג'.

במרכז המבנה הקדקודי, בשיאו – מוצאים אנו, כי המשורר מודה לה' בשירו.

'הלל' לה' הוא מוטיב מנחה במזמורי תהילים, ועדות לכך היא מספר הפעמים הרב, ששורש זה מופיע בספרנו. יתר-על-כן, שיאו של המבנה בא להעיד, כי המשורר מודה לאל ומהללו, ודברים אלו אף באים בשיאים של שני מבנים קדקודיים נוספים בס' תהילים:

1. נו 4-5, השיא-הקדקוד: באלהים א ה ל ל דברו

2. עא 16-17, השיא-הקדקוד: ועד-הנה אגיד נפלאותיך

בכל המזמורים הללו באו דברי התודה וההלל בהקשר של מזימות האויבים, המתנכלים למשורר ורוצים לפגוע בו. המשורר חש, כי ה' מושיעו, ואז פוצח בדברי תודה והלל. בשיא המבנה!

85. M. Dahood, 'Ugaritic "msr", "song", in Psalms 28, 7 and 137, 3', *Biblica*, 58, 2 (1977), pp. 216-217. מקבל דעה זו.

86. וכך גם: "חרב תאכלו" (יש' א 20)

87. פְּרָקֶם שְׁנִיָּהִם יַחֲדָיו. השוו בריגס וקרייג' (לעיל הערה 14).